

Практичне заняття. 1.

Тема. ЗАГАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ МЕТАЛІВ.

Мета. Ознайомитися із основними фізичними та хімічними властивостями і способами отримання металів, їх класифікацією; використовувати електрохімічний ряд напруг металів для визначення окисно-відновних властивостей іонів і атомів металів; скласти рівняння хімічних реакцій металів з водою, водними розчинами лугів, кислот, солей на основі теорії ОВР і з урахуванням гетерогенного характеру взаємодії; визначати можливість і послідовність перебігу процесів електролізу; скласти рівняння катодних і анодних процесів, а також загальну схему електролізу розплавів і водних розчинів електролітів з нерозчинним і розчинним анодами; виконувати розрахунки кількості, маси і об'єму речовин, які отримують при електролізі.

Вступ.

У наш час для виготовлення машин і приладів застосовують переважно металеві матеріали, до яких належать метали, стопи металів з іншими металами та металів з неметалами. Хіміку необхідно бути обізнаним у властивостях металів. Дуже важливого значення набувають знання таких загальних закономірностей, як періодичність змінювання властивостей металічних елементів та їх сполук, залежність властивостей металів від типів і особливостей хімічного зв'язку в металах і сплавах на їх основі. Згадані закономірності є предметом вивчення теми «Загальний огляд металів».

План.

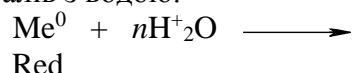
1. Метали в природі та способи їх добування
2. Будова металів та їхні фізичні властивості
3. Стопи металів.
4. Хімічні властивості металів.
5. Електроліз.

Зміст практичного заняття.

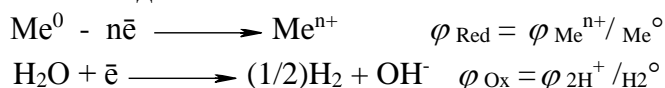
Приклади розв'язування типових завдань

Приклад 1. Які метали і як можуть взаємодіяти з водою?

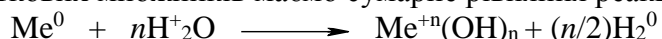
Розв'язання. При взаємодії металів з водою:

у ролі потенційного окисника можуть виступати тільки іони H^+ води. Покажіть, що інших окисників у розглянутій системі просто немає. Складаємо рівняння можливих напівреакцій окиснення і відновлення:

і з урахуванням додаткових множників маємо сумарне рівняння реакції:

Перевіряємо виконання термодинамічної умови перебігу ОВР: $\varphi_{\text{Me}} < \varphi_{\text{Ox}}$. Оскільки у воді не виконуються стандартні умови для водневого електрода ($[\text{H}^+] = 10^{-7}$ моль/л), обчислимо його потенціал за рівнянням Нернста:

$$\varphi = \varphi^{\circ} + (0,059/2) \lg[\text{H}^{+}]^2 = 0 + (0,059/2) \cdot 2(-7) \approx -0,41\text{В.}$$

Таким чином, взаємодія з водою термодинамічно можлива для металів з ОВ-потенціалами меншими за -0,41В. Цій умові у нейтральному середовищі (рН = 7) задовольняє Fe і більш активні метали (табл.1).

У табл.1 наведені величини електродних потенціалів деяких металів у нейтральному середовищі. Значення потенціалів в табл.1 не являються стандартними. Окиснена форма металів відповідає їх існуванню у водних розчинах у формі нерозчинних гідроксидів або оксидів. Варто пам'ятати, що відновна активність лужних і лужноземельних металів у всіх середовищах може бути охарактеризована стандартними значеннями їх ОВ потенціалів (додаток).

Врахуємо *фактор гетерогенності*. Щоб реакція не гальмувалася щільним шаром продукту, гідроксиди, що утворюються, повинні бути розчинними.

Отже, *взаємодіяти з водою можуть тільки метали, що мають величину електродного потенціалу меншу за -0,41В та утворюють розчинні у воді гідроксиди (луги)*.

Обом цим умовам задовольняють тільки лужні (підгрупа ІА) та лужноземельні (ІІА) метали. Помітно реагує з водою з утворенням ТіОН також талій – найбільш активний з металів підгрупи ІІА.

Таблиця 1

Електродні потенціали металів у нейтральному середовищі (рН=7)

Напівреакція окиснення	φ , В
$\text{Mg} + 2\text{H}_2\text{O} - \bar{e} \rightarrow \text{Mg}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-2,28
$\text{Be} + 2\text{H}_2\text{O} - \bar{e} \rightarrow \text{Be}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-2,23
$\text{Al} + 3\text{H}_2\text{O} - 3\bar{e} \rightarrow \text{Al}(\text{OH})_3 + 3\text{H}^+$	-1,89
$\text{Ti} + \text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{TiO} + 2\text{H}^+$	-1,72
$\text{Mn} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Mn}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-1,14
$\text{Cr} + 3\text{H}_2\text{O} - 3\bar{e} \rightarrow \text{Cr}(\text{OH})_3 + 3\text{H}^+$	-1,07
$\text{Zn} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Zn}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,81
$\text{Sn} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Sn}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,51
$\text{Fe} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Fe}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,46
$\text{H}_2 - 2\bar{e} \rightarrow 2\text{H}^+$	-0,41
$\text{Cd} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Cd}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,41
$\text{Co} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Co}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,32
$\text{Ni} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Ni}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,30
$\text{Pb} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Pb}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	-0,14
$\text{Cu} + 2\text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Cu}(\text{OH})_2 + 2\text{H}^+$	+0,20
$\text{Hg} + \text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{HgO} + 2\text{H}^+$	+0,51
$2\text{Ag} + \text{H}_2\text{O} - 2\bar{e} \rightarrow \text{Ag}_2\text{O} + 2\text{H}^+$	+0,76
$2\text{Au} + 3\text{H}_2\text{O} - 6\bar{e} \rightarrow \text{Au}_2\text{O}_3 + 6\text{H}^+$	+1,04

Розглянемо взаємодію металів з водними розчинами лугів: $\text{Me} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} = ?$

Легко помітити, що в даній системі потенційні окисники – катіони металу Na^+ і водню H^+ . Потенціал водню у лужному середовищі залишається значно вищим ніж у лужних і лужноземельних металів. Наприклад, при рН=14

$$\varphi_{2\text{H}^+/\text{H}_2} = -0,059 \text{ рН} = -0,83\text{В}$$

Тому у ролі окисника виступають іони H^+ , і перша стадія реакції така ж як при взаємодії металу з водою.

Яка ж роль луку? Він взагалі не бере участі у реакції, якщо Me – лужний або лужноземельний метал. Однак луг відіграє важливу роль у тому випадку, коли метал, що реагує, утворює нерозчинний амфотерний гідроксид. Останній розчиняється у лузі, контакт

металу з водою поновлюється, і реакція йде до кінця. Зверніть увагу, що у лужному середовищі такі метали існують у вигляді аніонів, що змінює величини їх потенціалів (табл.2).

Таблиця 2

Електродні потенціали деяких металів у лужному середовищі (pH = 14)

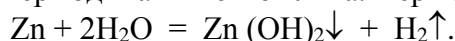
Напівреакція окиснення	φ^0 , В
$\text{Be} + 4\text{OH}^- - 2\bar{e} \rightarrow [\text{Be}(\text{OH})_4]^{2-}$	-2,62
$\text{Al} + 4\text{OH}^- - 3\bar{e} \rightarrow [\text{Al}(\text{OH})_4]^-$	-2,35
$\text{Zn} + 4\text{OH}^- - 2\bar{e} \rightarrow [\text{Zn}(\text{OH})_4]^{2-}$	-1,22
$\text{Sn} + 4\text{OH}^- - 2\bar{e} \rightarrow [\text{Sn}(\text{OH})_4]^{2-}$	-0,91
$\text{H}_2 - 2\bar{e} \rightarrow 2\text{H}^+$	-0,83
$\text{Pb} + 4\text{OH}^- - 2\bar{e} \rightarrow [\text{Pb}(\text{OH})_4]^{2-}$	-0,54

Приклад 2. Як взаємодіє цинк із водним розчином лугу?

Розв'язання. ОВ-потенціал цинку (табл.2) менший за потенціал води:

$$\varphi_{[\text{Zn}(\text{OH})_4]^{2-}/\text{Zn}} = -1,22\text{В} < \varphi_{2\text{H}^+/\text{H}_2} = -0,83\text{В}$$

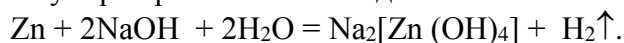
Отже, взаємодія Zn з водою термодинамічно можлива. Перша стадія:

Але утворення нерозчинного гідроксиду швидко гальмує процес, тому у воді реакція практично не йде. На другій стадії амфотерний гідроксид цинку розчиняється у розчині лугу з утворенням цинкату:

і реакція йде до кінця. Сумарне рівняння взаємодії:

Отже, метали, що розчиняються у водних розчинах лугів, повинні задовільняти наступним умовам:

- електродний потенціал металу в лужному середовищі повинен бути нижчим за потенціал водневого електроду: $-0,059\text{pH}$;
- гідроксид металу має бути амфотерним (або розчинним).

До числа металів, що розчиняються у лузі, але не у воді, відносяться Zn, Al, Be, Pb, Sn та ін. (табл.2).

Розглянемо взаємодію металів з розчинами кислот. Відношення металів до водних розчинів кислот визначається як активністю металу, так і природою кислоти, і її концентрацією.

Приклад 3. Які метали і як взаємодіють із соляною кислотою?

Розв'язання. У хлоридній кислоті HCl окисником є тільки іони H^+ (доведіть, чому у цьому випадку можна не брати до уваги окисні властивості води). У розчинах кислот $[\text{H}^+] \approx 1\text{ моль/л}$ і $\varphi_{2\text{H}^+/\text{H}_2} \approx 0\text{В}$.

Отже, взаємодія з HCl термодинамічно можлива тільки для металів з негативним електродним потенціалом: $\varphi_{\text{Me}^{n+}/\text{Me}^0} < 0$, тобто, для тих, що розташовані в електрохімічному ряду до водню. Як визначити продукти реакції? Іони водню з кислоти відновлюються до молекулярного водню, а продукт окиснення – катіони металу зв'язуються аніонами Cl^- у сіль. Звідси одержуємо молекулярне рівняння реакції:

Оскільки хлориди більшості активних металів добре розчинні, фактор гетерогенності, як правило, не накладає обмежень на протікання цієї реакції. Аналогічно взаємодіють з металами й інші кислоти, аніони яких не містять більш активних окисників, ніж "кислотний" водень H^+ .

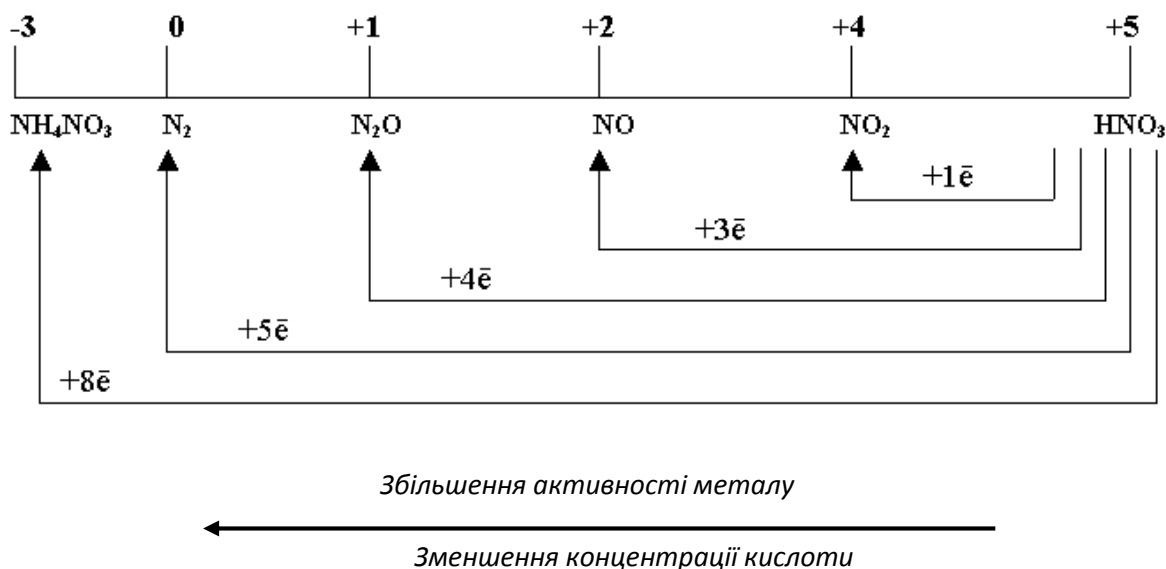
Приклад 4. Як метали взаємодіють з нітратною кислотою?

Розв'язання. Окисно-відновні реакції за участю нітратної кислоти відбуваються за досить складними механізмами. Водень при цьому не виділяється. Це пояснюється тим, що із двох потенційних окисників H^+ (як у будь-якій кислоті) та N^{+5} (в нітрат-іоні NO_3^-), сильнішим є NO_3^- .

$$\varphi^0(NO_3^-/\dots) = + (0,8 \div 1,2) \text{ В} \gg \varphi^0_{2H^+/H_2} = 0 \text{ (В)}$$

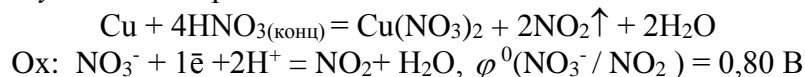
Тому нітратна кислота окиснює метал за рахунок NO_3^- , а не H^+ .

Можливі шляхи відновлення азотної кислоти можна подати такою загальною схемою:

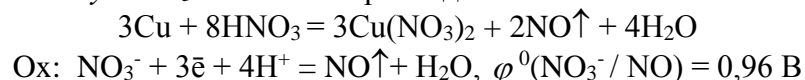
Природа продуктів відновлення азотної кислоти, їх вміст у суміші залежать від активності металу, концентрації HNO_3 та температури. При цьому чим менша концентрація кислоти, тим вищий вміст у суміші продуктів більш глибокого відновлення. Запис рівнянь окисно-відновних реакцій за участю азотної кислоти здебільшого умовний, оскільки вказують лише один продукт відновлення, вихід якого за даних умов є максимальним.

У концентрованих розчинах HNO_3 головним продуктом її відновлення незалежно від активності металу є NO_2 . Наприклад:

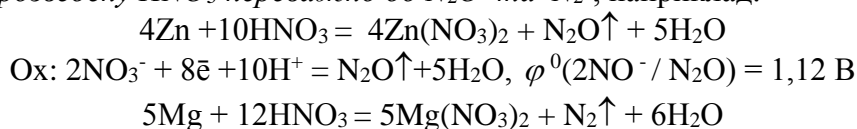

Глибина відновлення HNO_3 у розведеному розчині зростає в міру підвищення активності металу.

Малоактивні метали (їм відповідають додатні стандартні електродні потенціали) відновлюють розведену HNO_3 до NO . Наприклад:

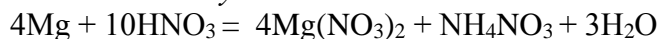

Активні метали (їм відповідають від'ємні стандартні електродні потенціали) відновлюють розведену HNO_3 переважно до N_2O та N_2 , наприклад:

Ох: $2\text{NO}_3^- + 10\text{e}^- + 12\text{H}^+ = \text{N}_2\uparrow + 6\text{H}_2\text{O}$, $\varphi^0(2\text{NO}_3^- / \text{N}_2) = 1,25 \text{ В}$

Дуже розведена HNO_3 найчастіше відновлюється активними металами до найнижчого ступеня окиснення азоту:

Ох: $\text{NO}_3^- + 8\text{e}^- + 10\text{H}^+ = \text{NH}_4^+ + 3\text{H}_2\text{O}$, $\varphi^0(\text{NO}_3^- / \text{NH}_4^+) = 0,87 \text{ В}$

Концентрована HNO_3 на холоді пасивує деякі відносно активні метали, зокрема – алюміній, залізо, кобальт, нікель, хром та їхні сплави внаслідок утворення на поверхні міцних оксидних плівок цих металів.

Слід також пам'ятати, що стійкими в нітратній кислоті є тільки золото, платина, осмій, іридій, ніобій, тантал, вольфрам.

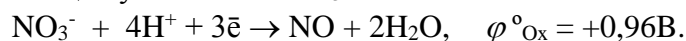
Приклад 5. Чому золото не розчиняється в нітратній і хлоридній кислотах, але розчиняється в "царській воді"?

Розв'язання. "Царська вода" - це суміш концентрованих нітратної і хлоридної кислот у співвідношенні 1:3. У кожному з цих реагентів, узятих окремо, золото стійке: ОВ-потенціал азотної кислоти (+0,8÷1,2 В) і, тим більше, соляної (0 В) недостатній для окиснення золота (+1,50 В).

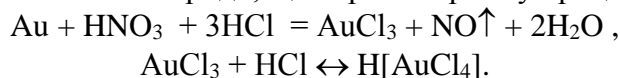
У присутності хлоридної кислоти катіони Au^{3+} утворюють комплексний аніон $[\text{AuCl}_4]^-$. За рахунок цього ОВ-потенціал золота різко знижується :

і стає близьким до потенціалу окисника NO_3^- :

Завдяки цьому "царська вода" легко розчиняє платину, золото та інші неактивні метали, перетворюючи їх на комплексні хлориди, що сприяє перебігу процесу окиснення металів:

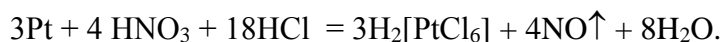
Хоча стандартна ЕРС сумарної реакції

трохи менша нуля: $E^{\circ} = 0,96 - 1,00 = -0,04 \text{ В}$, у реальних умовах (висока концентрація кислоти) ОВ-потенціал окисника підвищується, і розчинення золота протікає з достатньою швидкістю.

Як видно, у цьому випадку соляна кислота відіграє роль не окисника, а постачальника лігандів (Cl^-), що утворюють з катіоном Au^{3+} міцний комплекс. У результаті цього відновна активність золота підвищується і стає достатньою для реакції із сильним окисником – азотною кислотою.

Аналогічно в "царській воді" розчиняються і деякі інші благородні метали, наприклад, платина:

Приклад 6. У чому відмінність у дії на метали розведеної і концентрованої сульфатної кислоти?

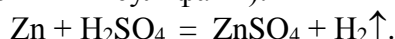
Розв'язання. У сульфатній кислоті H_2SO_4 , також як і в нітратній, два потенційних окисника: H^+ і S^{+6} (сірка в BCO) у сульфат-іоні SO_4^{2-} . Але, на відміну від HNO_3 , у H_2SO_4 окисно-відновні потенціали двох ймовірних окисників досить близькі:

Тому, H_2SO_4 може окиснювати або за рахунок SO_4^{2-} , або за рахунок іонів водню залежно від концентрації кислоти та активності металу.

У розведеній H_2SO_4 окисником є катіони H^+ , тому що їхня концентрація в цьому випадку досить велика завдяки високій ступені дисоціації кислоти. Тому розведена кислота

окиснює (розчиняє) тільки ті метали, що розміщені в ряду електрохімічних потенціалів до водню (за умови утворення розчинних сульфатів):

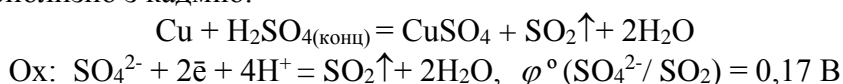
Запам'ятайте, що продуктом відновлення розведеного розчину сульфатної кислоти є водень H_2 .

Висновок. Розведена H_2SO_4 діє на метали аналогічно хлоридній кислоті (з виділенням водню) при $\varphi^0(\text{Me}^{n+}/\text{Me}) < 0$.

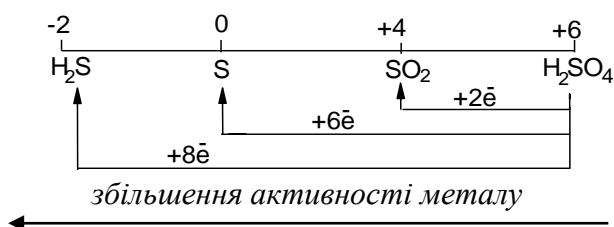
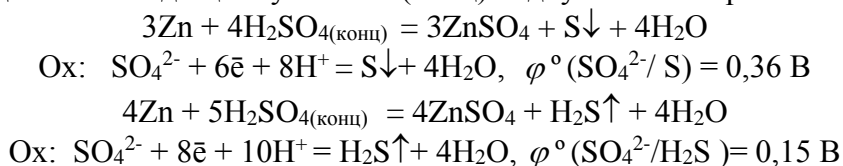
У концентрованій H_2SO_4 окисником є аніони SO_4^{2-} (S^{+6}), через високу концентрацію сульфат-іонів і малу концентрацію іонів H^+ .

Продукти відновлення концентрованої H_2SO_4 можуть бути різними залежно від активності металу та умов проведення процесу. Послідовне відновлення концентрованої сульфатної кислоти і основні форми продуктів реакції можна подати нижченаведеною загальною схемою.

В разі взаємодії з малоактивними металами концентрована H_2SO_4 відновлюється до SO_2 . До малоактивних металів умовно можна віднести метали, що розташовані в ряду напруг починаючи приблизно з кадмію.

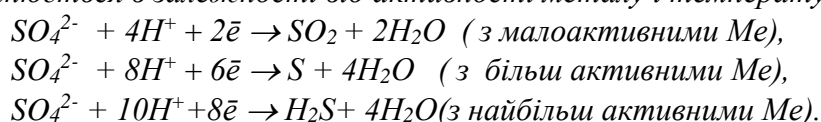
Більш активні метали відновлюють концентровану H_2SO_4 до елементарної сірки, або навіть до H_2S . Найчастіше утворюється суміш продуктів відновлення сульфатної кислоти. Наприклад, під час взаємодії цинку з $\text{H}_2\text{SO}_{4(\text{конц})}$ відбуваються переважно дві реакції:

Внаслідок пасивації значна частина металів (особливо d -елементів) практично не розчиняється у концентрованій H_2SO_4 . До них відносяться: Al , Fe , Cr , тощо.

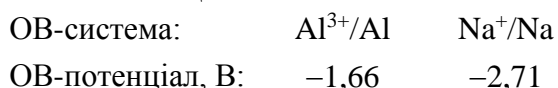
У концентрованій сульфатній кислоті не розчиняються також благородні метали (Au , Pt тощо).

Висновок. Глибина відновлення SO_4^{2-} при розчиненні металів у концентрованій H_2SO_4 змінюється в залежності від активності металу і температури:

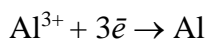

Приклад 7. В якій послідовності будуть виділятися на катоді метали при електролізі розплаву, що містить катіони Na^+ і Al^{3+} ?

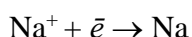
Розв'язання. Розташуємо ОВ-системи, що відповідають вказаним катіонам, у порядку зменшення їх ОВ-потенціалів:

Саме у такому порядку частинки будуть відновлюватися на катоді при підвищенні напруги від зовнішнього джерела і відповідному зменшенні катодного потенціалу. Спочатку відновлюється алюміній:

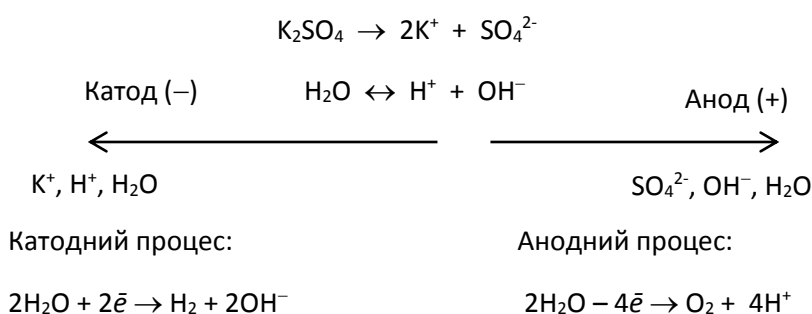

Лише після практично повного осадження алюмінію на катоді почнеться виділення натрію:

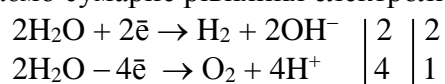
Приклад 8. Складіть схему електролізу водного розчину сульфату калію з інертним анодом.

Розв'язання. Складаємо рівняння процесів дисоціації у розчині, вказуємо стрілками напрямком міграції іонів і визначаємо частинки, що зосереджуються біля катода та анода:

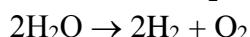

Калій - метал, умовно віднесений до першої групи, тому на катоді електрохімічно відновлюється вода. Умовно вважають, що у кислому середовищі при $pH < 7$ відновлюються іони водню, а при $pH \geq 7$ - молекули води. Біля аноду кисневмісний сульфат-іон не буде окиснюватись, замість цього окиснюється вода. Також умовно приймають, що при $pH > 7$ окиснюються гідроксид-іони, а в нейтральному і кислому середовищі - молекули води.

Складаємо сумарне рівняння електролізу:

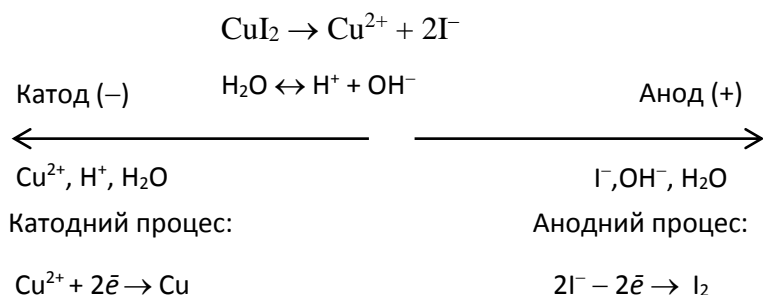
Для цього складемо алгебраїчно подвоєне рівняння катодного процесу з рівнянням анодного процесу і зважимо, що $4\text{H}^+ + 4\text{OH}^- \rightarrow 4\text{H}_2\text{O}$. Отримуємо:

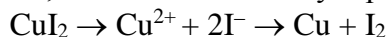
На початку процесу електролізу до виходу на його стаціонарний режим у просторі біля катода нагромаджуються іони K^+ і OH^- . Це дає можливість із прикатодного простору одержувати гідроксид калію. Аналогічно визначаємо, що з прианодного простору можна одержувати розведену сірчану кислоту.

Приклад 9. Схема електролізу водного розчину CuI_2 з графітовим анодом.

Розв'язання. Розглядаємо процес електролізу за такою ж схемою, як і в попередньому прикладі:

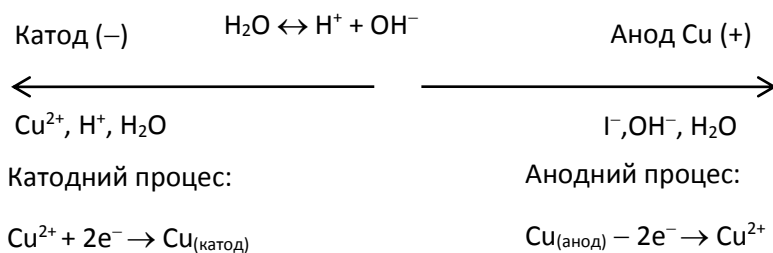
На катоді відновлюються катіони міді (третя група катіонів). Катод вкривається міддю. На аноді окиснюються йодид-іони, виділяється йод. Сумарне рівняння електролізу:

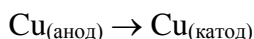
За рахунок міграції іонів в прикатодному просторі збільшується кислотність (pH зменшується), а біля анода зростає лужний характер розчину (pH зростає).

Приклад 10. Як перебігає електроліз водного розчину CuI_2 з мідним анодом?

Розв'язання. Мідний електрод розчинний. Тому на аноді окиснюється мідь, а катодний процес такий же, як і в попередньому прикладі.

Сумарний процес полягає в переносі міді з анода на катод:

Маса анода зменшується, а катода – збільшується. Такий процес використовують для очищення (рафінування) міді та інших металів.

Література.

1. Ахметов Н.С. Общая и неорганическая химия. Учеб. для вузов. – 4-е изд., испр. – Москва: Высш. шк., Изд. центр «Академия», 2001. – 743 с., ил.
2. Березан О.В. Збірник задач з хімії. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 320 с.
3. Неділько С.А., Попель П.П. Загальна й неорганічна хімія: задачі та вправи. Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 400 с.
4. Лидин Р.А. и др. Химические свойства неорганических веществ: Учеб. пособие для вузов. 3-е изд., испр. / Р.А.Лидин, В.А.Молочко, Л.Л.Андреева; Под ред. Р.А.Лидина. – М.: Химия, 2000. – 480 с.: ил. ISBN -724-1163-0
5. Кириченко В.І. Загальна хімія: Навчальний посібник. [для студ. інженер.-техн. спец. вищ. навч. закл.] / Віктор Іванович Кириченко; [Мін-во освіти і науки України; гриф: лист №14/18.2–1285 від 03.06.2005]. – Київ: Вища шк., 2005. – 639 с.: іл., 83 рис., 80 табл. – Інформаційне середовище: на поч. розд. – Контрол. запитання: після розд. – Структурно-логічні схеми: після розд. – Бібліогр.: с. 635 (22 назви). – ISBN 966-642-182-8.
6. Михалічко Б.М. Курс загальної хімії. Теоретичні основи: Навчальний посібник / Михалічко Борис Миронович; [Мін-во освіти і науки України; гриф: лист № 1.4/18-Г-1180 від 22.11.2006]. – Київ: Знання, 2009. – 548 с. - Бібліогр.: с. 511 (21 назва). – Предм. покажч.: с. 543–548. – ISBN 978-966-346-712-2.
7. Неорганическая химия: В 3 т. /Под редакцией Ю.Д.Третьякова. Т.1: Физико-химические основы неорганической химии: Учебник для студ. высш. учеб. заведений /М.Е.Тамм, Ю.Д.Третьяков; - М.: Издательский центр «Академия», 2004.-240 с. ISBN 5-7695-1446-9.
8. Неорганическая химия: В 3 т. /Под редакцией Ю.Д.Третьякова. Т.2: Химия непереходных элементов: Учебник для студ. высш. учеб. заведений /А.А.Дроздов, В.П.Зломанов, Г.Н.Мазо, Ф.М.Спиридонов. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.-368 с. ISBN 5-7695-1436-9.

10. При взаємодії 8 г порошкоподібної суміші заліза і магнію із соляною кислотою, виділилося 4,48 л водню (н.у.). Яка масова частка заліза в суміші? Відповідь: 70%.
11. Яка послідовність катодних процесів? В якій послідовності при поступовому підвищенні напруги будуть виділятися метали при електролізі розчину, який містить в однаковій концентрації катіони Ni^{2+} , Ag^+ , Zn^{2+} , Cu^{2+} ?
12. Яка послідовність анодних процесів? В якій послідовності при поступовому підвищенні напруги будуть окиснюватися Fe^{2+} , Sn^{2+} , I^- , OH^- , якщо концентрація їх у розчині однакова?
13. Складіть рівняння електродних реакцій при електролізі водних розчинів фосфату калію і хлориду натрію з нерозчинними анодами.
14. Складіть рівняння електродних реакцій при електролізі водного розчину сульфату нікелю(II): а) з нерозчинним анодом, б) з нікелевим анодом.